

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.294

Dimarts, 6 de setembre del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: empedrir-se, empomar
- 2 Neus Nogué Serrano ► ¿De qui parlem quan parlem del parlant?
- 3 Joan F. Mira ► “Bequetase!”
- 4 Jordi Badia i Pujol ► Recuperar l’orgull de la llengua
- 5 J. Leonardo Giménez ► Abatoll, taboll, atabollar i ensajar
- 6 Albert Pla Nualart ► ¿Podem dir que el Brexit ens ha deixat freds?
- 7 Rudolf Ortega ► Tocar-la en català
- 8 Núria Puyuelo ► Aspiradores i batedores
- 9 Magí Camps ► Una victòria infernal
- 10 Teresa Tort ► Consonar
- 11 Vicent Partal ► Que el català siga una llengua prescindible
- 12 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana.

Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: empedrir-se, empomar

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 260-261

empedrir-se

Tornar-se dur com una pedra.

–El detergent de la llavadora s’ha empedrit.

–Ara agarre jo la navaixeta i, a poquet a poquet, te’l deixe tot soltet, com si l’acabares de comprar.

–No val la pena que faces eixa faenata perquè en acabant s’empedrirà altra volta.

La llengua estàndard sol emprar: empedreir-se

En castellà es diu: *endurecerse, empedernirse*

empomar

Agarrar una cosa al vol amb les mans o arregar-la utilitzant el davantal, la falda, el capell o alguna altra peça de roba o algun utensili, com per exemple un cabàs.

1) ¡Jas, empoma la clau! 2) Vicent es va encaramallar a la figuera i va començar a collir figues i a tirar-li-les a Maria, que les empomava amb el davantal.

En la rondalla «La rabosa i el corb» d’Enric Valor podem llegir: «Però l’havia oberta tant i tant per dir “Malloorca”, que li va caure el formatge. Sentí un esclai al cor i un esclafit de rialla de la pèrfida amiga, la rabosa, que empomà el formatge abans que arribàs a terra i va eixir fugint com un llamp cap als espessos boscos del Gentisclar.»

En la novel·la *El desig dels dies* de Joan Francesc Mira, llegim: «Tan veloç roll, que les sabates de taló alt eixien disparades volant per l’aire, i jo les empomava alerta, primer una, després l’altra, sabates tan blanques i tan noves que feien ganes de beure-hi xampany com en les pel·lícules.»

En la novel·la *El tatuatge dels apàtrides* de Josep Palomero trobem: «Quan l’agutzil es retirà, després d’empomar la clau que havia sol·licitat al president,

s'obrí la porta del corral i Mimoso, un brau negre i poderós de banyes separades, féu una sortida ràpida, decidida i audaç.»

També s'empra en sentit figurat: 1) Va caure una tamborinada d'aigua i la vàrem empomar tota. Vàrem arribar a casa fets una sopa. 2) Ella m'ho va dir a mi en secret però la seua neboda, que estava en l'habitació del costat, ho va empomar tot.

El verb empomar és el més generalment usat pels valencians però al Maestrat s'usa, per a definir el concepte especificat, el verb *entomar*.

En valencià també es diu: *entomar*

La llengua estàndard sol emprar: *agafar al vol, copsar, entomar, tomar*

En castellà es diu: *aparar, coger al vuelo*

2 ¿De qui parlem quan parlem del parlant?

Neus Nogué Serrano

Lliure i Millor, 16/07/2016

<http://lliureimillor.cat/2016/07/16/de-qui-parlem-quan-parlem-del-parlant-per-neus-nogue/>

Es pot dir que en la lingüística contemporània l'interès pels participants en la comunicació arrenca amb Roman Jakobson. Partint de precedents com el de Karl Bühler i molt influït pels plantejaments de l'Escola de Praga, de la qual formava part, Jakobson va començar a estudiar el llenguatge verbal humà com un mitjà de comunicació i va desenvolupar la teoria de les funcions del llenguatge (1960), que la majoria de nosaltres ja vam estudiar a l'escola (a partir de la generació del BUP, diria). En aquest marc, Jakobson va incloure, com se sap, l'*emissor* i el *receptor* entre els elements que intervenen en el procés comunicatiu.

Anys més tard, ja als anys setanta, partint de la distinció de Jakobson, els participants també es van incloure en els estudis de base etnogràfica: el model de Dell Hymes es pot resumir amb l'acrònim SPEAKING, format en anglès a partir dels termes *situation, participants, ends, acts, key, instrumentalities, norms i genre* (situació, participants, propòsits, actes, clau, instruments, normes i gènere). El mateix Hymes ja va plantejar que la distinció entre parlant i oient (o entre emissor i receptor) té al darrere, també en Jakobson, una visió simplificada de la comunicació, en què una persona, i només una, s'adreça a una altra, i no-

més a una altra, i a més ho fa de manera unidireccional, sense interacció, i per parlar d'alguna cosa que no les inclou a cap de les dues.

El sociòleg nord-americà Erving Goffman, que va ser deixeble de Hymes, va desenvolupar un marc conceptual que conté, entre altres, les nocions de format de producció (*production format*, que es correspon amb la noció d'*enunciador*) i de format de recepció (*reception format*, que es correspon amb la noció d'*enunciatori*). Amb aquest marc pretenia anar més enllà d'aquesta visió simplificada dels participants i mostrar que en moltes interaccions comunicatives no es correspon amb la realitat. Tot seguit ens centrarem en la figura de l'enunciador.

Del parlant monolític a un enunciador que es descompon

Erving Goffman descompon la noció d'enunciador en tres components: l'animador (*animator*), l'autor (*author*) i el responsable (*principal*).

L'*animador* és qui posa la veu en la comunicació oral, qui fa treballar l'aparell fonador i tot el seu cos per a la producció física, sonora, de l'enunciat. Paral·lelament, en la comunicació escrita l'animador és qui posa les mans per produir físicament les lletres i els altres caràcters que constitueixen un enunciat expressat gràficament.

L'*autor* és qui codifica lingüísticament l'enunciat, qui selecciona les paraules i construeix les oracions que permeten verbalitzar el que es vol dir.

I el *responsable* és el càrrec o rol des del qual s'assumeix la responsabilitat del que es diu, el punt de vista que s'adopta en relació amb el que es diu. No es tracta tant d'un cos o d'una ment com d'una identitat social activada, d'una funció adoptada per l'individu com a membre d'un grup social amb el qual s'identifica o com a ocupant d'un càrrec. El responsable és el referent de les formes d'íctiques de primera persona, i en general de les diferents estratègies que tenen les llengües per referir-se a l'enunciador.

Cal dir que molt sovint els tres components coincideixen en una mateixa persona. Vegem, però, uns quants exemples en què no és així. (Goffman parla de canvi de *footing*, o posició, cada vegada que es modifica algun dels components que constitueixen l'enunciador.)

En el discurs reportat en estil directe la descomposició de l'enunciador en diferents categories participatives es fa ben evident. Tot i que l'animador és únic (qui posa la veu o qui escriu és la mateixa persona), hi trobem una doble enunciació: quan el responsable de l'enunciat citat no coincideix amb el de l'enunciat citant, coexisteixen dos responsables en el conjunt. I l'autor és el mateix o no en la mesura que les paraules reproduïdes coincideixen exactament amb les

que s'havien dit anteriorment. L'exactitud no es requereix en contextos col·loquials, com el de (1), i per tant l'autor pot ser parcialment diferent, però sí en contextos jurídics o científics, com el de (2), en què l'autor del fragment citat es manté. En els exemples, els responsables estan indicats en negreta.

(1) [*parla el **Marc***] La **Júlia** em va dir: “Ja agafo el cotxe jo”.

(2) **Eulàlia Bonet** (2002: § 10.3.3.3) constata que el català “no permet (com segurament cap altra llengua romànica) la combinació de dos pronoms de primera persona o dos de segona persona, encara que un sigui singular i l'altre plural”. (Neus Nogué 2005)

En el fragment d'entrevista de (3) es pot veure com un mateix animador i autor pot canviar la categoria de responsable, el rol que assumeix, a mesura que parla. L'entrevistada, que és directora de cinema, al començament parla d'ella mateixa des del punt de vista de la seva professió, cosa que es fa explícita amb el verb *dedicar-se a* en primera persona del singular; tot seguit, aquesta responsabilitat professional es contraposa, per mitjà del connector *en canvi*, a una altra, la de “consumidora de productes culturals”, que es fa explícita amb el sintagma *com a consumidora...*, en combinació amb diverses formes d'íctiques de primera persona.

(3) ENTREVISTADA: A vegades penso que sóc una privilegiada, perquè em dedico a una cosa en què tinc prou criteri. En canvi, com a consumidora diríem en general, de cinema, de literatura, de música, de qualsevol cosa, no només quan estic a casa mirant la tele, sinó quan surto al carrer, també em trobo amb que se m'amaguen les coses interessants. (Fragment del COR-UB, no publicat)

Alessandro Duranti (1997) posa un exemple de descomposició de la noció de parlant en tres persones diferents, en què a més intervenen tant el canal oral com l'escrit: a l'Administració dels Estats Units, el secretari de Premsa del Govern federal (l'animador) llegeix els discursos escrits per algun dels escriptors de discursos de la Casa Blanca (l'autor) en nom del president (el responsable).

I per acabar, parlarem del discurs ficcional, en què el format de producció adopta unes característiques que són certament especials. Com en el discurs reportat directe, també s'hi dona una situació de doble enunciació, però d'una naturalesa diferent: d'una banda, hi trobem la situació que està formada pel conjunt de la ficció, que té com a enunciator la persona o l'equip que ha escrit el text de ficció (guionistes, autors literaris, etc.) i com a enunciatari, el públic espectador o lector; de l'altra, la situació constituïda per la ficció que es desenvolupa, que s'expressa en forma de diàleg entre els personatges, per mitjà només

d'una veu narrativa o per mitjà de la combinació de les dues estratègies. En la ficció no tenim un discurs citat dintre d'un altre discurs, sinó un sol discurs que funciona en dos nivells d'enunciació diferents. En una pel·lícula o una obra de teatre, per exemple, el desdoblament actor-personatge correspon a les dues situacions d'enunciació en què es pot descompondre el discurs ficcional: els actors són els animadors del text del qual és autor i responsable la persona o l'equip que ha escrit el text de ficció; els personatges, al seu torn, poden trobar-se en la ficció en qualsevol de les situacions comunicatives i participatives que hem comentat.

Més enllà de la descomposició de la noció d'enunciador en aquests tres constituents bàsics, es poden fer distincions més complexes. Pensem, per exemple, com es pot complicar aquest esquema quan tenim textos redactats per diverses persones i firmats, o no per totes; en les adaptacions de textos literaris per a infants o adolescents; o en els textos traduïts.

Notes

1. Erving Goffman va parlar de la descomposició de les nocions de parlant i oient en diversos treballs que va recollir posteriorment a l'obra *Forms of talk* (1981), especialment, en els capítols "Footing" i "Radio talk".
2. Aquests estudis van tenir una influència decisiva en l'estudi posterior de la dixi de persona. Stephen C. Levinson, en el seu manual de pragmàtica (1983), va plantejar que la dixi de persona s'hauria d'estudiar, no pas a partir de la noció de persona gramatical, sinó a partir dels diferents rols que poden adoptar els participants en la comunicació. Pocs anys més tard (1988), dins d'una obra col·lectiva que estudia l'aportació d'Erving Goffman a la sociologia i a les ciències socials en general, el mateix Levinson va revisar les categories establertes per Goffman i va proposar un marc conceptual més complex, que preveu bona part dels casos de complicació que ens puguin venir al cap.
3. Des d'una tradició diferent, la de la teoria de l'enunciació, que es va desenvolupar en l'àmbit francòfon a partir de l'obra d'Émile Benveniste, Oswald Ducrot (1984) va esbossar una teoria polifònica de l'enunciació que tenia precedents en el rus Bakhtín i que, tot i que només tracta la fase de producció dels enunciats, és relativament propera als plantejaments de Goffman. Dins aquesta mateixa tradició, Catherine Kerbrat-Orecchioni (1990), partint de tots els autors anteriors, se centra en el format de recepció.
4. En el capítol 4 de [la meva tesi doctoral](#) i del llibre [La dixi de persona en català](#), hi trobareu una explicació molt més detallada sobre la descomposició del concepte de *parlant* i tot el marc conceptual que té al darrere, juntament amb més exemples i la referència completa de les obres que he citat aquí.

5. Per una vegada, sembla que les llengües romàniques ho tenen més fàcil que l'anglès per trobar una paraula que permeti referir-se al conjunt del format de producció, *enunciador*(i al conjunt del format de recepció, *enunciatari*).
6. COR-UB: Corpus Oral de Registres de la Universitat de Barcelona. Podeu trobar els textos publicats [aquí](#). El COR-UB forma part del Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona ([CCC-UB](#)).

3 “Bequetase!”

Joan F. Mira

El Temps, núm. 1675, 19/07/2016

<http://www.joanfmira.info/articles/index.php?id=771>

“I quines han estat les claus de l'èxit del secessionisme lingüístic...?”, em preguntà l'entrevistador, fa alguns anys. “Perquè el PP sembla que ha assumit alguns postulats del secessionisme i de l'anticatalanisme, no?”. L'entrevista era per a una revista seriosa, que tracta d'història i de temes semblants, i l'entrevistador volia saber què en pensava jo, de tot plegat: del País Valencià i dels seus habitants, de la llengua, dels Països Catalans, i una mica també del futur que ens espera. El periodista, com tanta gent, devia pensar que això del “secessionisme lingüístic” era una invenció molt perversa i moderna, i que a més havia triomfat clarament. Però aquesta doble suposició era justament la que fallava, ja que el secessionisme lingüístic valencià ni és un invent contemporani, ni ha tingut l'èxit que tanta gent suposava o temia. “Jo ho diria al revés,” vaig respondre per tant. “És a dir, quines han estat les claus tan estranyes i tan increïbles que expliquen que el secessionisme no haja triomfat en aquest país?”. Perquè en la societat valenciana fa cent cinquanta anys, o cent anys, o seixanta, ningú –a banda d'una mínima minoria il·lustrada– no pensava que el català i el valencià eren la mateixa llengua. I jo mateix recorde perfectament que, en la meua infantesa, el català era percebut com una cosa potser pròxima, però estranya i diferent.

A la parròquia del barri de la Torre, municipi de València, funcionava un teatret rudimentari en un local annex que era com un magatzem a mig fer. Una colla de joves, membres més o menys actius d'Acció Catòlica o de les Filles de Maria (de què podien ser membres, si no?), i representaven obretes populars, comèdies i sainets, sovint en valencià, sense més substància que la distracció pròpia i dels espectadors locals. En un d'aquells sainets valencians, no recorde quin ni de quin autor, apareixia un personatge clarament caracteritzat com a

català, i en un moment de l'escena deia una frase que a mi em sonava així: "Home, bequetase!". Jo, infant innocent, d'aquesta frase entenia "home", i això volia dir que aquell català parlava en part com nosaltres, però "bequetase" era incompreensible, i per tant devia ser una llengua diferent. Pocs anys més tard, ja amb una mica d'instrucció, vaig comprendre que el personatge volia dir "Home, bé que ets ase!", i que la llengua sí que era la mateixa, però amb algunes formes i expressions que els valencians no gastem. Descobriment adolescent, fàcil d'entendre i d'assimilar. Però descobriment d'una cosa –la unitat de la llengua– que jo llavors no sabia ni pensava.

Amb tot això vull dir que, ateses les condicions històriques, i la percepció popular d'una "llengua valenciana, no catalana", l'any 1900 o el 1930 o el 1960 no era gens previsible l'èxit de la idea d'unitat, fora d'alguns petits cercles lírics o erudits. En casos com aquest, l'èxit de la filologia universitària sol ser del tot incert, però en cas valencià ha estat espectacular. Qui pense que, en aquesta matèria del "valencià" i el "català", veníem d'un passat de llengua sempre percebuda i vista com a una i la mateixa, i que només la maldat dels enemics va desfer aquesta unió en temps moderns, vol dir que ignora el curs històric, o que en té una visió perfectament il·lusòria. La llengua ha estat sempre una, certament, des de la seua arribada al regne i país dels valencians. Però feia segles que la massa de la gent ja ho havia oblidat, ja no ho sabia, o pensava decididament el contrari. Precisament si oblidem aquest fet, si l'ignorem, és quan no podem entendre la meravella de la unitat recuperada. Si jo fóra "blavero", els assegure que em sentiria bastant desesperat (i més, després d'alguns esdeveniments recents, més o menys "acadèmics"...).

Mentrestant, vostès deuen recordar que, fa pocs anys, el Govern de la Generalitat Valenciana, per boca de la portaveu Sánchez de León, va qualificar d'"intolerable i injustificable" que el senyor José Montilla (feroç imperialista pancatalà, com sap tothom), haguera afirmat en públic que la llengua que es parla al País Valencià és català, que els valencians tenim tot el dret d'anomenar-la valencià, i que no per això es trenca la unitat de l'idioma. La consellera exigia "una immediata rectificació de les declaracions efectuades", ofensa greu als valencians. Reacció ben grotesca, sobretot venint d'una portaveu i d'uns polítics que, de la llengua, i de l'honor valencians, se'n fotien quotidianament, fora de la retòrica. Com si no hagueren descobert encara allò que jo vaig descobrir quan era encara un adolescent ingenu. Pensant-ho bé, "bequetase", en valencià ben popular, en realitat es diu "m'a que eres burro!" I la burrera té mal remei: és la *bêtise*, l'estupidesa, resistent a qualsevol tractament mèdic.

4 Recuperar l'orgull de la llengua

Jordi Badia i Pujol

Blog *El clot de les Ànimes*, 16/06/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2016/06/16/recuperar-lorgull-de-la-llengua/>

Ara que sembla que, finalment, hem recuperat l'orgull nacional, ens convindria recuperar també l'orgull lingüístic, si més no per evitar que el català sigui una llengua de segona classe.

Trobaríem molts exemples que demostrin aquest sentiment d'inferioritat que sembla que tots els catalanoparlants tinguem incorporat. Comencem per un de ben quotidià: la pronunciació dels noms dels medicaments. Per quins set sous no sabem dir «Gelocatil» o «Prozac» a la catalana? Que no sabem com es llegeix una ge o una zeta, en la nostra llengua?

Això mateix passa amb noms una mica nous, com per exemple, «euro». És evident que a les comarques centrals la o final sona com una u. Per tant, això es diu «euru» sense cap mena de dubte. Que no en dèiem «duru», de la moneda de cinc pessetes, encara que escriguéssim «duro»?

I no cal dir les sigles: per què hem de pronunciar «ESO» com si parléssim en espanyol? Bé sabem dir «peso», «reso», «mesos»... Doncs exactament igual hem de pronunciar «ESO»: amb essa sonora i u final. De la mateixa manera, direm «unescu» encara que escriguem «UNESCO». I fins i tot hauríem de dir «ong» en una sola paraula, i no pas «o-ena-ge». Bé sabem pronunciar «fong», «ping-pong» i «ding dang dong». Tampoc no entenc que hàgim de pronunciar «a-ena-ce» en compte de «anc» ('ang'). No tenim pas cap dificultat a dir «cranc», «tanc» i «banc», oi?

Totes aquestes anomalies només tenen una explicació: ens pensem que les coses noves (i, per tant, desconegudes al començament) s'han inventat a Espanya i s'han de dir en castellà. Fa anys, fins i tot en plena dictadura franquista, els catalanoparlants no sabien dir «Sánchez» ni «Cervantes», i deien «Sanxes» i «Servantes». I no s'ofenia ningú: aquesta era la manera de parlar de la gent del país. Mireu si hem reulat en pocs decennis!

Però hi ha un fet encara pitjor que aquest, i que és un símptoma inequívoc de poca autoestima. Cada dia constatem com els parlants, tant si són manobres com si són polítics, diuen castellanades flagrants i no passa res. En canvi, tu no

provis de parlar castellà amb catalanades perquè seràs la riota de tothom, i més d'un s'ofendrà.

Si tu no tens temps de fer una cosa i dius que «no t'ha donat temps», tothom ho troba ben natural. Igual com dir «Bones» quan arribes a un lloc, en compte de «Bon dia» o «Hola», o «Déu vos guard!». Com pot ser que s'hagi escampat tant? Ningú no s'adona que vol dir «Buenas (tardes, noches...)»? Si algú saludés en castellà dient «Buena noche» o «Díós os guarde», de segur que tothom s'hi faria un tip de riure.

Per reblar això que us dic, llegiu-vos, si us plau, aquests dos fragments d'una periodista, escriptora i, sobretot, tertuliana catalana. N'hi ha per a sucari-hi pa:

«Navarro **fa les vegades** de noi bo i ens diu el que sabíem, que tampoc no **està per la feina** i que és federalista, encara que el pobre sembla Diògenes de Sínope caminant pel món amb una **vela**, bo i cercant un altre federalista. Fins aquí cap novetat al front [...] És a dir, a pagar i a callar, o ens **donen** al clatell amb la Constitució.»

Article publicat a la revista *Mes a mes* l'octubre del 2012

Si teniu suggeriments, [podeu deixar un comentari al bloc](#), al final de l'entrada. Però és molt probable que la tramesa falli. Aleshores, us suggereixo que me l'envieu a jbardia16@xtec.cat i m'indiqueu si voleu que el publiqui. Si voleu rebre un avís cada vegada que hi hagi novetats al bloc, digueu-m'ho també per correu. —Jordi Badia i Pujol

5 Abatoll, taboll, atabollar i ensajar

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 18/07/2016

<http://www.levante-emv.com/cultura/panorama/2016/07/18/abatoll-taboll/1445858.html>

La setmana passada esta columneta versava sobre [el doblet fons/fondo i el verb abatollar](#). Un lector em suggerix que tracte també el substantiu *abatoll*, relacionat amb eixe verb, perquè diu, i potser té raó, que és una veu poc o gens usada en textos literaris, però que és paraula molt singular i concepte molt privatiu de la nostra llengua. Efectivament, *abatoll* és un mot amb dos accepcions principals, 'acció d'abatollar (o batollar)' i 'agitació, algaravia, soroll estrepitós', "Quin abatoll que armen els néts. Quan vénen me n'alegre molt, però quan se'n

van encara me n'alegre més". Una manifestació de persones reivindicant alguna cosa també pot ser un abatoll.

Una altra paraula molt pròpia de la parla popular en el medi rural és *taboll*. Significa que 'un fruit o un cereal està mig madur (o mig verd), i ja comença a prendre color', "M'agraden les pomes tabolls. Ja està el blat taboll". Alguns partits de nova fornada representen quantiosa collita, però potser són encara un poc tabolls. Encara que altres, de tan madurs, tenen moltes parts ben podrides. Eixa paraula pot fer referència a 'curt d'enteniment', però s'empra més en el sentit que un fruit no està madur per a menjar, per tant, cal no menjar-ne i esperar que madure la fruita per a collir-la, perquè si no ens podem indigestar.

El verb relacionat amb eixe substantiu és *atabollar*, és a dir 'entrar en color, començar a madurar la fruita, especialment les figues i les bacoques', 'prendre color, entrar en color, per l'exposició al sol o per haver patit una calor excessiva', també 'deixar una persona o un animal sense sentits' o 'astorar, torbar, d'admiració', 'coure lleugerament'. Eugeni S. Reig arreplega *taboll* i *atabollar* en el seu impagable *Valencià de sempre*; respecte d'eixe verb, exemplaritza l'última accepció citada d'una manera molt precisa, "A mi les cebes no m'agraden ni crues ni torrades; m'agrada que s'atabollen una miqueta en la rostidora i prou".

Un altre verb usual en el medi rural, especialment el de l'horta, és *ensajar*, que com sabem té el significat de 'tastar (especialment un meló), provar'. És sinònim de *assajar*. És un verb, com molts altres, bandejat del valencià culte, influït per l'integrisme noucentista, selectiu i excloent, a pesar d'aparéixer en el *Tirant* i en l'*Espill*. I és que per a alguns "savis" es veu que Joanot Martorell i Jaume Roig, autors de tan nostrades joies literàries, devien ser uns secessionistes blavers *avant la lettre*.

Alcover i Moll l'inclogueren en el *Diccionari català-valencià-balear*, amb cites de les obres esmentades. També Ferrer Pastor, sempre poant en la realitat de la parla genuïna i real, el va arreplegar en el *Diccionari general* amb la definició 'Assajar, provar || Encetar un meló'. El *Diccionari normatiu valencià* de l'AVL també l'inclou en les seues pàgines, marcat de col·loquial pel que fa a la sinonímia amb *assajar*. Respecte a la funció de 'tastar', el nostre diccionari acadèmic considera normatiu eixe verb sense cap marca. A més, afig un altre sentit, 'clavar a algú una arma blanca'.

6 ¿Podem dir que el Brexit ens ha deixat freds?

Albert Pla Nualart

Ara, 24/06/2016

http://www.ara.cat/suplements/llegim/dir-que-Brexit-deixat-freds_0_1601839857.html

Certes paraules i expressions tenen la capacitat d'expressar sentits gairebé antònims i són, per tant, una potencial font de desconcerts i confusions. Ara bé, per evidents raons comunicatives –per evitar aquestes confusions–, són sentits que no solen conviure en els mateixos àmbits d'ús. En alguns casos és el context el que deixa clar el sentit i, en d'altres, un dels sentits està sent derrotat en l'ús per l'altre, de manera que és només qüestió de temps que l'accepció vençuda acabi sent precedida als diccionaris de les abreviatures *ant.* o *obs.* (que volen dir *emprat antigament* i *ús obsolet*).

És el cas del substantiu *crac* i del verb *enervar*. Puyal, entre d'altres, ha aconseguit que al DIEC2, des del juliol del 2015, *crac* signifiqui *as* (“persona que excel·leix”) a més de significar “persona d'escassa vàlua”, però ha aconseguit més: ara, davant l'última accepció, hi ha un *ant.*

Aquest *ant.* potser també el veurem algun dia davant l'accepció d'*enervar* que vol dir “privar de nervi, d'energia”, perquè encara que, des del febrer del 2013, la primera accepció d'aquest verb al DIEC2 sigui “fer posar nerviós”, segurament avui la gran majoria dels parlants entenen que “Fa una calor que enerva” només pot significar que la calor irrita (i no pas que ensopeix).

I a l'altre extrem de la calor tenim l'expressió “deixar fred”, que trobo al D62 amb el sentit de “no produir cap impressió”. No la trobo ni al DIEC2 ni al GDLC, però el magnífic *Diccionari de sinònims de frases fetes* de Maria Teresa Espinal sí que la recull en dos sentits antònims i, per tant, de difícil convivència: el de “sorprenre en gran manera” i el de “no produir cap impressió”. D'una banda, *deixar fred* seria sinònim de *deixar d'una peça*, *deixar amb la boca oberta* o *caure com una bomba* i, de l'altra, de *no fer fred ni calor*, *no li va ni li ve* o *no dir-li res*.

Responent a la pregunta del títol diria que, encara que el Brexit hagi caigut com una bomba, no podem dir que ens deixi freds perquè, en aquest cas, és el primer sentit i no el segon el que està quedant obsolet.

Vegeu també, del mateix autor, [«Ús i abús periodístic dels verbs 'furgar' i 'burxar'»](#) (Ara, 01/07/2016) i [«¿Les pel·lícules es veuen o es miren?»](#) (Ara, 16/07/2016).

7 Tocar-la en català

Rudolf Ortega

El País, 20/07/2016

http://cat.elpais.com/cat/2016/07/20/cultura/1469043899_358022.html

Provar d'endregar el vocabulari futbolístic per convertir-lo en un artefacte comunicatiu eficaç quan ho va fer Puyal era una feina majúscula

Puyal al Camp Nou quan estava a Ràdio Barcelona

No hi havia res fet. Sí que hi havia la voluntat ferma d'aprofitar els vents de canvi després de la mort del dictador, però la llengua catalana estava aleshores despullada de tota estructura institucional i els recursos lingüístics es limitaven al vell diccionari Fabra i als esforços d'Enciclopèdia Catalana. El setembre de 1976, l'IEC encara no era reconegut com a autoritat lingüística (per decret ho va ser a partir de novembre), i fins a 1978 no va arrencar la seva tasca terminològica a través del *Full lexicogràfic*. Provar d'endregar el vocabulari futbolístic per convertir-lo en un artefacte comunicatiu eficaç era llavors una feina majúscula.

Dos elements hi jugaven a favor, els quals podien compensar els nombrosos que hi anaven en contra (40 anys de monolingüisme mediàtic, sense anar més

lluny): d'una banda, els precedents d'abans de la Guerra Civil, tant en premsa com en ràdio (diaris com el satíric *Xut!* i *La Veu de Catalunya*, i les retransmissions en català pioneres de Joaquim Ventalló); i de l'altra, la vigència del català en els usos col·loquials, amb un notable equipatge d'interferències del castellà però d'una genuïnitat, potser, més alta que la d'avui. La feina normalitzadora que en els anys successius es faria també en altres registres va ser empresa aquí de manera volenterosa, juntament amb el mateix Joaquim Maria Puyal, pel filòleg Jordi Mir (gran coneixedor de l'obra de Pompeu Fabra) i pel traductor Alfred Badia, que va adaptar a la llengua catalana el recull lèxic que el mateix Puyal va fer del castellà per a un treball acadèmic.

Trobem, així, un doble vessant en la gènesi del llenguatge futbolístic de Puyal. Primer, el rescat de termes patrimonials, molt d'ells originals de l'anglès, que en aquell moment mantenien la seva vigència. Són els consolidats *gol*, *xut*, *penal*, *córner*, *orsai* i alguns altres que la llengua col·loquial –ni altres col·legues de transmissió– no ha tendit a secundar, com ara *refli*, *hems*, *flèquic* o *linesman*. I segon, la troballa de solucions que substituïssin l'estesa fraseologia del castellà, tant recurrent a fórmules presents en la parla col·loquial com generant recursos propis que s'integressin en un discurs lingüísticament creïble. Són els *anar de cara a barraca*, *ensenyar la llesca*, *fer un ciri*, *llançar pilota a l'olla*, però també l'emblemàtic *escapolir-se de l'escomesa*, solució efectiva per al castellà *zafarse del acoso* però avui tristament esdevinguda un tòpic.

També calia, amb el temps, depurar i evolucionar, dues condicions que han marcat la llengua de manera permanent aquests darrers 40 anys. Depurar perquè el cabal d'interferències de la llengua espanyola era llavors substancial, i la locució del futbol era el mitjà idoni per començar a prescindir de formes espúries i estendre'n de pròpies. Sentíem parlar, gairebé per primer cop, de *gespa*, *llotja*, *refús* i *servei* en lloc de *césped*, *palco*, *rechase* i *saque*, en una tendència pròpia de l'època –la substitució dels barbarismes– que abastaria els àmbits més diversos. I evolucionar perquè pretendre encapsular un registre lingüístic i conservar-lo intacte és tremendament ingenu. D'aquí que Puyal hagi enriquit les seves retransmissions amb innovacions successives, pròpies de l'evolució del joc i de la llengua, com ara el *control orientat*, el *rondo* i la *rabona*, *centrar de rosca*, *guanyar l'esquena* i *escalfar banqueteta*. El llenguatge futbolístic ja té, avui, el tremp necessari i els emissors suficients per construir textos sòlids, que beguin de referents propis i garbellin en la normalitat per assolir expressivitat. I en aquest aspecte la feina ha estat coral, tant del mateix Puyal com a pioner com de la resta de locutors que, poc o molt, l'han tingut de referent.

Servidor, ara que hi som, sempre ha trobat a faltar un terme en les retransmissions de Puyal, però. I abans que es compleixin els cants de sirena de la retirada no em puc estar de fer la petició: la difusió i normalització de la paraula *àrbit*, injustament arraconada de l'estàndard mediàtic però amb una formació i un arrelament indiscutiblement catalans. Si bé és difícil trobar avui l'anglicisme *refli*, no sentireu altre que *àrbit* precedint els insults més acolorits.

Vegeu també l'entrevista de Carles Geli a Joaquim Maria Puyal, "[Siensem tal com ens diu la gent dels negocis, perdrem definitivament el periodisme](#)" i l'article de Ramon Besa "[Fidelitat i credibilitat](#)". El 5 de setembre es compleixen 40 anys de retransmissions de futbol en català.

Vegeu també, de Rudolf Ortega a la secció 'Brou de llengua' d'*El País*, "[Quan el castellà és llengua de merda i en català no em parlis](#)" (10/07/2016) (Cada cop que hi ha un cas de glotofòbia som una mica menys civilitzats), "[Ham sense grumeig](#)" (14/07/2016), sobre el *Diccionari etimològic manual de la llengua catalana* de Joan Coromines, i "[Precedents d'empatia hispànica](#)" (17/07/2016) (Els silencis de la intel·lectualitat espanyola sobre el català contrasten amb el suport d'èpoques anteriors).

8 Aspiradores i batedores

Núria Puyuelo

El Punt Avui Cultura, 17/07/2016

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/985946-aspiradores-i-batedores.html>

Un dia d'aquests de molta calor, i aprofitant les rebaixes, vaig anar a comprar a una botiga d'electrodomèstics un ventilador. Entre els rètols que acompanyaven els productes, em vaig trobar un munt d'errors. No és que això sigui una novetat, però després, pensant-hi, vaig concloure que el lèxic dels electrodomèstics està carregat de barbarismes.

En primer lloc, quan ens volem fer un suc de taronja, alguns parlants dubten de si han d'agafar l'*esprimidor*, l'*espremedor*, l'*exprimidor*, l'*expremedor*... O és femení? Doncs sí, la paraula correcta és *espremedora*: és femenina i prové del verb *espremer*, per tant s'escriu amb s. I fareu bé de recordar que hi ha altres electrodomèstics femenins: per treure la pols de les catifes fem servir l'*aspiradora*, i no l'*aspirador*; per triturar s'utilitza la *tritadora* i no el *tritador*; i hi ha la *batedora*, que en cap cas hem d'anomenar *batidora*. En aquest últim exemple cal recordar que també existeix un estri anomenat *batedor*, que serveix per

batre les clares i que té com a sinònim el mot *enganyamarits*. Hi ha altres electrodomèstics masculins i que també ens poden fer dubtar, com ara el gratinador i el bullidor.

Però també es cometen errors quan ens referim als electrodomèstics més grans. Pel que fa a la roba, a banda de la rentadora, a moltes cases ja trobem l'*assecadora*, i no la *secadora*, perquè prové del verb *assecar* i no *secar*, que és un calc del castellà. Quant al rentaplats, també el podem anomenar *màquina de rentar plats* –una fórmula poc sintètica, trobo– o *rentavaixella*, però no *rentavaixelles*, perquè és una influència del castellà (*lavavajillas*). També és bo recordar que tant el rentaplats com el *rentavaixella* poden ser masculins o femenins.

I un clàssic dels dies d'estiu, aquells que no us calen els ventiladors perquè a casa teniu aire, recordeu que és *condicionat* i no *acondicionat*. I als que us agrada dutxar-vos amb aigua freda per combatre la calor, si no voleu remullar-vos amb aigua calenta, no caldrà que encengueu l'*escalfador* (i no el *calentador*, que és un barbarisme).

9 Una victòria infernal

Magí Camps

La Vanguardia, 27/06/2016

<http://www.lavanguardia.com/vida/20160627/402783184102/una-victoria-infernal.html>

Dante Alighieri, a la *Divina comèdia*, va descriure els horrors de l'infern, penali-tats que va pintar el seu contemporani Giotto, i després Fra Angelico, el Bosch o Miquel Àngel en les escenes del Judici Final: tortures, cossos desmembrats, sofriments infinits. L'adjectiu del Dant és *dantesc* i és per això que quan hi ha un atemptat amb morts o un accident de carretera amb nombroses víctimes, parlem d'*escenes dantesques*.

Però com que els periodistes no en tenim mai prou, quan hi ha un incendi aparatós en una nau o en un bosc, o quan hi ha aldarulls al carrer, malgrat que no hi hagi víctimes, ens agrada parlar d'*escenes dantesques*. I aquí l'adjectiu no és precís. En aquests casos, cal fugir de l'infern dantesc i parlar d'escenes desoladores, d'escenaris arrasats, d'imatges deplorables.

Passa una cosa semblant amb Pirros, rei de l'Epir, que al segle III abans de Crist va derrotar els romans en la batalla d'Heraclea. Pirros ha passat a la histò-

ria perquè per vèncer l'enemic va haver de pagar un preu altíssim en vides humanes. De Pirros tenim *pírric*, adjectiu associat normalment a una *victòria pírrica*, que es fa servir quan algú acaba vencent, però patint unes pèrdues nombroses i desproporcionades respecte als guanys que n'ha obtingut. És a dir, quan va acabar la batalla d'Heraclea, segurament el rei Pirros es va trobar davant dels ulls una escena dantesca, malgrat que al Dant encara li faltaven quinze segles per néixer.

Però com que els periodistes –igual que en el cas de *dantesc*– no en tenim mai prou, quan hi ha una victòria ajustada en unes eleccions o en un encontre esportiu, amb una facilitat irresponsable qualifiquem alegrement la victòria de *pírrica*. M'ho adverteix Alejandro Arís, metge jubilat que ja ha detectat aquest ús imprecís en un parell d'articles publicats recentment. La preocupació del lector és que, davant les eleccions d'ahir, i atesos els previsibles resultats ajustats entre els quatre partits estatals, tornem a caure a qualificar de *pírriques* les victòries que només ho són pels pèls.

Les llengües evolucionen i els significats canvien. Contra això, les autoritats lingüístiques poden advertir, però no poden pas corregir a tothom si la majoria dels parlants han decidit modificar el sentit d'una paraula determinada. El problema és que moltes vegades aquests usos neixen en els mitjans de comunicació, on els professionals que hi treballem hauríem de vetllar pel bon ús de l'idioma.

Tard o d'hora, els diccionaris acabaran admetent els nous significats, malgrat que el Dant i Pirros ja no tindran res a veure amb aquells adjectius derivats dels seus noms.

[Epònims a RodaMots](#)

10 Consonar

Teresa Tort

Blog *Agafada al vol*, 26/06/2016

<http://blocs.mesvilaweb.cat/ttort/?p=269126>

Les novetats entren per la porta gran. Són el centre d'atenció. Triomfen. D'on ve aquesta fascinació indefectible per les coses noves? De què s'alimenta? Nou no significa millor, però sembla que el canvi ens ajuda a renovar la mi-

rada que projectem sobre les coses, que tampoc no deixen mai de transformar-se. Per tant, vinga d'on vinga aquesta fascinació, ja no la podem destriar del conjunt de creences que ens mouen.

Dimecres passat [22/06/2016], en el marc de l'última conferència del [cicle](#) dedicat a la doctora M. Teresa Cabré, ella mateixa i un grapat d'experts en neologia van fer dissertacions al voltant del concepte de neologisme. Aquest concepte és entès normalment com a sinònim de paraula nova, però la conceptualització acadèmica demana acotar-ne més clarament els límits. Un neologisme, segons la doctora Cabré, ho és o no en funció del col·lectiu que l'empra i del temps que fa que s'utilitza en una llengua. En definitiva, un neologisme també caduca. Algun dia una paraula nova deixa de semblar-nos-ho.

Als antípodes dels neologismes, hi ha les paraules obsoletes. Ningú no en parla, però. Un dit de pols s'acumula damunt de les velles maneres de dir que ja no ens calen. Tot i això, no s'organitza cap fòrum ni cap congrés per reflexionar sobre aquesta qüestió, perquè perdre vocabulari o expressions és simplement un fenomen natural en les llengües.

De totes maneres, retrobar paraules desgastades em continua cridant l'atenció i m'adono que aquestes aparicions sorprenents provoquen igualment una rebuda càlida entre els parlants sensibles a la matèria lingüística.

Ni que fos fet expressament, per Sant Joan, vam fer un festival amb aquestes convidades. La M és experta en vocabulari desplaçat. El fet de criar-se i conviure durant dècades amb persones octogenàries li va valdre aquesta expertesa. I el dia que està inspirada, quan obre la boca, no ets a temps d'apuntar-les a la llibreta. La nit més curta de l'any, quan vam acabar d'arribar tots al nostre lloc de trobada, ens va saludar amb un: "Ah, això no em consonava!", perquè vam anar apareixent aparellats de manera desordenada.

Consonar ens va fer gràcia. Feia temps que no la sentíem. Potser perquè té un significat molt concret en el nostre parlar ebrenc, que parafrasejaríem així: "M'he sorprès perquè el que he vist no és allò que esperava veure". De fet, segons les definicions del [DIEC2](#), significa tant "formar consonància" com "estar d'acord". Tot i que és consultant el [Diccionari de sinònims](#) d'Albert Jané que copsem la força del significat que li hem atorgat: **convenir, adir-se, correspondre, concordar**.

Tornant a les novetats, he trobat escrit al llibre *Mots d'avui, mots de demà*,¹ que ens van regalar als assistents a la conferència de l'altre dia, que "la neologia és una mesura de la vitalitat interna de les llengües² i també dels seus punts de re-

ferència externs”. Ja és això, i tant! Ara bé, se m’acut que podríem formular una reflexió en paral·lel per a les paraules velles: el manteniment d’una gran varietat lèxica i expressiva genuïna és una mesura de la vitalitat interna de les llengües i del seu autocentrament.

Per què no podem apostar per obrir les nostres fronteres lingüístiques mentre continuem posant en un pedestal les formes més antigues del nostre repertori? Si fins i tot J. V. Foix ens en va regalar el lema!

“M’exalta el nou i m’enamora el vell.”

1. Observatori de neologia (2016). *Mots d’avui, mots de demà*. Barcelona: IULA.
 2. Citació de “La neologia com a mesura de la vitalitat interna de les llengües” de M. Teresa Cabré. Dins de l’article “Els calcs en la neologia de la premsa oral i escrita”. *Mots d’avui, mots de demà*.
- Si voleu comentar aquest apunt i veure’n les imatges, [feu-ho al blog de l’autora](#).*

11 Que el català siga una llengua prescindible

Vicent Partal · Editorial de *VilaWeb*, 25/08/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/que-el-catala-siga-una-llengua-prescindible/>

Els recomane que lligen [la conversa](#) que Josep Rexach ha tingut amb el notari d’Elx Lluís Olagüe, que involuntàriament ha viscut un episodi que apuja el llistó dels atacs a l’estat espanyol contra la llengua catalana, de fet contra totes les llengües que no siguen el castellà.

El senyor Olagüe ha estat arrossegat a una polèmica ben viva i ha quedat atrapat en un laberint jurídic únicament per haver gosat demanar que li arribara la documentació oficial en català. Amb un judici pel mig el resultat final fa feredat: li comuniquen que com que sap castellà no hi ha cap motiu per a demanar res en català. Ai caram.

Atenció al sil·logisme que indica tot un nou camí bastit perquè la nostra llengua siga senzillament prescindible. L’argument diu que la constitució espanyola obliga tots els espanyols a saber castellà. I que per tant ningú no pot al·legar oficialment que no el sap. Menys encara en el cas d’un notari. I a partir d’això ho resol afirmant que, ja que sap castellà, no hi ha cap motiu d’indefensió si es

viola el seu dret de rebre la informació en català, dret sancionat en aquest cas concret per la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. És a dir: com que és evident que saps castellà, el català no és pas necessari.

L'anècdota de moment és personal, però s'inscriu en una tendència ben visible a transformar el català en una llengua prescindible. Tendència que implica un canvi radical. Ens proposen la transformació del concepte que totes dues són llengües oficials en una relació asimètrica en què hi ha una de superior i una de secundària. Aquella cosa ridícula que el castellà és oficial mentre que el català és cooficial i prou. Aquest és el camí que volen seguir i ací és on ens volen portar.

12 Enllaços i convocatòries

- ▶ [40 anys de la creació del departament de Filologia Catalana de la Universitat de València](#), 1976-2016. Acte inaugural: **14 de setembre de 2016** a les 18h a la sala d'actes Manuel Sanchis Guarner (Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la UV). [Consulteu el programa complet dels actes](#)
- ▶ [Cursos de valencià \(setembre-novembre 2016\)](#) a la Cívica – Escola Valenciana (Alacant).
- ▶ [“El repte d’investigar sobre la Franja d’Aragó”](#), jornada de l’AILLC (Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i Àrea de Filologia Catalana de la Universitat de Saragossa) per divulgar la recerca sobre la llengua i la literatura de la Franja d’Aragó. Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Saragossa, **28 d’octubre de 2016**.
- ▶ Segona jornada de la càtedra Pompeu Fabra (UPF, Barcelona) titulada [“El multilingüisme en blanc i negre”](#) que tindrà lloc els dies **10 i 11 de novembre de 2016**, dedicada a analitzar el multilingüisme com a concepte, com a fet real i com a opció política.
- ▶ Durant els mesos d'estiu, els diaris *VilaWeb* i *Ara* han publicat sengles sèries dedicades a la llengua. *VilaWeb* ha publicat [“La història de les paraules”](#), basada en l'Estratigrafia Dialectal, dels professors Germà Colón i Maria-Pilar Perea, amb un mapa i una explicació per a veure l'evolució històrica i el repartiment dialectal d'una unitat semàntica. [Vegeu aquí totes les entregues publicades](#). El diari *Ara*, per la seva banda, ha publicat la sèrie d'articles [“Català amb bolquers”, de Maria Rodríguez Mariné](#).

- ▶ [Lingüistes pel carrer. Un projecte i una proposta](#) d'Àngela Buj Alfara i Jesús Bernat Agut. Actualització del 29/08/2016.
- ▶ [“La política lingüística del nou Consell, en el punt de mira”](#) (Saó, 14/07/2016)
- ▶ [“El català perd sintonia a la tele”](#) (*El Periódico de Catalunya*, 19/07/2016). El Consell de l'Audiovisual de Catalunya denuncia la desigualtat de l'oferta a favor del castellà des de la implantació de la TDT
- ▶ Josep Miquel Bausset, [“Preferiria el anglés, una lengua más práctica”](#) (*La Veu del País Valencià*, 21/07/2016): així s'expressava el Sr. Javier Berasaluce, diputat provincial i ex-alcalde de Requena, en el plenari de la Diputació del 18 de juliol.
- ▶ Xavier Aliaga, [“Exempció, la penúltima batalla lingüística”](#) (*El Temps*, 19/07/2016). La possibilitat d'acabar l'exempció educativa de fer català a les zones de predomini castellà del País Valencià ha obert de nou la caixa dels trons.
- ▶ Marina Caubet, [“El Govern haurà de fer 136 actuacions en matèria lingüística en els propers cinc anys”](#) (*dBalears*, 08/07/2016)
- ▶ Francesc Ginabreda, [“L'atracció desigual del català”](#) (*Núvol*, 08/07/2016), sobre la IV Jornada sobre Llengua i Societat als Territoris de Parla Catalana
- ▶ Margalida Ballester Pou: [“RodaMots: una aplicació didàctica”](#) (*InfoMigjorn*, núm. 1.293, 26/07/2016)